

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Open Access, Peer Reviewed Journal

Scientific Journal

www.innoworld.net

+998 33 0178868

**INNOVATIVE
WORLD**

**ORIENTAL JOURNAL OF
ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH**

**Volume 3, Issue 1
2025**

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:

www.innoworld.net

Andijon-2025

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir

Odilov Furkat Umarbekovich

Andijon iqtisodiyot va qurilish instituti O'quv-uslubiy bo'lim boshlig'i, PhD

Mas'ul kotib

Axmadjonov Sarvarbek Sodikovich

Andijon mashinasozlik instituti Transport va logistika fakulteti dekani, PhD.

Nashrga tayyorlovchi

Xomidov Anvarbek Ahmadjon o'g'li – Tahrirlovchi

Raxmonov Akmaljon Axmadjonovich – Texnik muharrir

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Rakhimov Akmal Alisherovich

"Mehnat muhofazasi" kafedrası mudiri, PhD.

Djalilova Turgunoy Abdujalilovna

Andijon mashinasozlik instituti Oliy matematika
kafedrası dotsenti, fizika-matematika fanlari
nomzodi, dotsent

Zaripova Dilnoza Yashinovna

Buxoro davlat tibbiyot instituti Akusherlik va
ginekologiya kafedrası dotsenti, t.f.n.

Maxsudova Xolisxon Ummatovna

Andijon mashinasozlik instituti, O'zbek tili va
adabiyoti kafedrası mudiri

Mirzayev Toxirjon Saloxetdinovich

Namangan davlat pedagogika instituti «Aniq
fanlar» kafedrası katta o'qituvchisi

Yusupov Dilmurod Abdurashidovich

Namangan davlat pedagogika instituti "Aniq
fanlar" kafedrası katta o'qituvchisi

MINTAQAMIZDA JOYLASHGAN AVTOMOBIL VA TEMIR YO'L KESISHMALARI TURLARI, ISHLASH TIZIMLARI

Nasirov Ilhom Zakirovich

Andijon mashinasozlik instituti professori,

Nurdinov Murodali Alijonovich

Andijon mashinasozlik instituti dotsenti,

Yo'ldoshev Abduvosit Azizbek o'g'li

Andijon mashinasozlik instituti magistranti.

Annotatsiya.

Ushbu maqolada mintaqamizda joylashgan avtomobil va temir yo'l kesishmalarining turlari hamda ularning ishlash tizimlari haqida batafsil ma'lumot berilgan. Temir yo'l kesishmalari xavfsizlik va transport oqimini samarali boshqarish uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning turli xillari va har birining o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilingan. Maqolada avtomobil va temir yo'l transportining o'zaro integratsiyasi, xavfsizlik choralari kuchaytirish, signalizatsiya va avtomatlashtirish tizimlarining ishlash tamoyillari keng yoritilgan. Ushbu tadqiqot transport infratuzilmasini yaxshilash va kesishmalardagi harakat xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar. Temir yo'l kesishmalari, signalizatsiya, xavfsizlik, konstruktsiya, qo'riqlanmaydigan, qo'riqlanadigan, **avtomatik boshqarish**.

Kirish. Mamlakatimizda aholi sonini ortishi bilan bir qatorda transportga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Shu bois mintaqamizda transportlar soni kundan kunga ortib bormoqda, buni natijasida transport turlari bilan turli hil baxtsiz hodisalar ro'y bermoqda. Xususan avtomobil va temir yo'l kesishmalarida sodir bo'layotgan noxush hodisalar kutub qolishlar, tirbandliklar miqdori ortib bormoqda. Ushbu magistrlik dissertatsiyasi ishida kesishmalarda sodir bo'layotgan muammolarni kamaytirish maqsadida qo'shimcha chora tadbirlar ishlab chiqish hamda, aholini turmush tarzini yaxshilash va transportga bo'lgan ehtiyojini qondirish va havfsiz tashishga qaratilgan [1-3].

Asosiy qism. Avtomobil va temir yo'l kesishmalari – bu avtomobil yo'li va temir yo'lining bir-birini kesib o'tadigan joylari hisoblanadi. Bunday kesishmalar, odatda, xavfsizlikni ta'minlash uchun maxsus belgi va signalizatsiya vositalari bilan jihozlanadi.

Temir yo'l kesishmalari (yoki chorrahalar) turli omillar, jumladan ularning joylashuvi, qurilish shakli va foydalanish usuliga qarab tasniflanadi. Quyida ularning asosiy tasniflari keltirilgan [4-6]:

1. Kesishish darajasi bo'yicha

a) Bir darajali: kesishmalar temir yo'l va avtomobil yo'li bir xil darajada kesishadi. Bu eng keng tarqalgan ko'rinish bo'lib, asosan kichik yo'l harakati hajmiga ega hududlarda uchraydi.

b)Turli darajali kesishmalar:temir yo'l va avtomobil yo'li bir-birini ustma-ust yoki ostidan kesib o'tadi (ko'prik yoki tonnellar orqali). Bu yuqori harakat xavfsizligini ta'minlash uchun qo'llaniladi.

a) rasm

b) rasm

2. Harakatni boshqarish usuli bo'yicha:

a):Signalizatsiyasiz kesishmalar:Ushbu kesishmalar kam harakatlanadigan hududlarda bo'lib, xavfsizlik choralari kamroq bo'ladi.

b):Signalizatsiyali kesishmalar, bunday kesishmalarda svetoforlar, shlagbaumlari va boshqa boshqaruv moslamalari mavjud. Ular avtomatik yoki qo'lida boshqarilishi mumkin [7-9].

a) rasm

b) rasm

3. Avtomobil yo'lining turi bo'yicha

a):Shahar ichidagi kesishmalar,Shahar hududida joylashgan bo'lib, odatda piyodalar va avtomobillar uchun xavfsizlik choralariga ko'proq e'tibor qaratiladi.

b):Shahar tashqarisidagi kesishmalar,Qishloq joylarda yoki yo'l transport harakati kam bo'lgan hududlarda uchraydi.

a) rasm

b) rasm

4. Foydalanish ahamiyati bo'yicha

a):Asosiy kesishmalar:Katta yo'llar va asosiy temir yo'l yo'nalishlari kesishgan joylarda bo'ladi.

b):Ikkinchi darajali kesishmalar:Kichik yo'llar yoki yordamchi temir yo'l tarmoqlari bilan bog'liq joylarda joylashadi.

a) rasm

b) rasm

5. Tashkiliy jihatlar bo'yicha

a):Qo'riqlanmaydigan kesishmalar:Harakat qatnashchilarining o'zlari ehtiyot choralarini ko'rishi kerak bo'ladi.

b):Qo'riqlanadigan kesishmalar:Temir yo'l xodimlari yoki avtomatik tizimlar yordamida boshqariladi.

a) rasm

b) rasm

6. O'ziga xos konstruktsiya bo'yicha

a):Ko'priqli kesishmalar:Avtomobil va temir yo'l ko'priklari ajratiladi.

b):Tonnelli kesishmalar:Harakat tunnel orqali o'tadi.

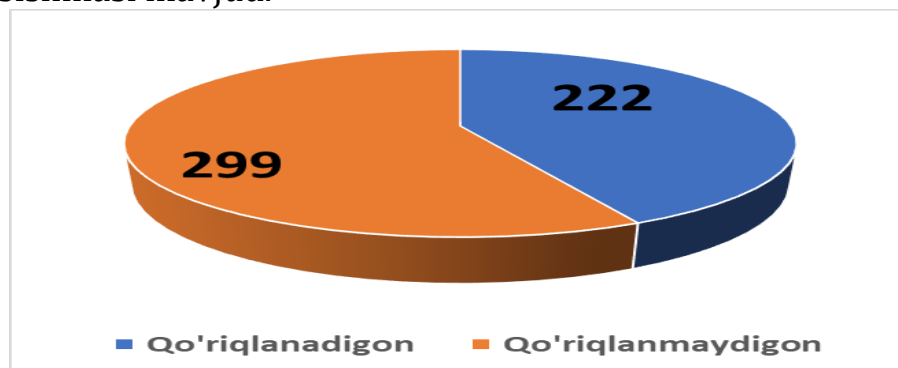
a) rasm

b) rasm

Hozirgi kunda O'zbekiston temir yo'llarida jami 521 ta temir yo'l kesishmasi mavjud bo'lib, shundan 299 tasi qo'riqlanmaydigan va 222 tasi qo'riqlanadigan temir yo'l kesishmalar. Qo'riqlanadigan kesishmalarning 146

tasi temir yo'l kesishmalarini to'sish qurilmasi bilan jihozlangan. Shu jumladan o'ta yuqori tezlikli harakat uchastkalarida 77 ta qo'riqlanadigan temir yo'l kesishmasi mavjud.

Temir yo'l kesishmalarida harakatni boshqarish texnologiyalari

Temir yo'l kesishmalarida harakatni boshqarish texnologiyalari transport xavfsizligini ta'minlash va harakatni samarali tashkil etish uchun juda muhimdir. Bu texnologiyalar temir yo'l va avtomobil yo'llarining o'zaro aloqasini optimallashtirishga, yirik yo'l harakati avariylarini oldini olishga, shuningdek, harakatni yaxshilashga yordam beradi. Quyida temir yo'l kesishmalarida harakatni boshqarish uchun qo'llaniladigan asosiy texnologiyalarni ko'rib chiqamiz [10-13]:

1. Signalizatsiya tizimlari

Avtomatik signalizatsiya tizimlari: Temir yo'l kesishmalarida avtomatik signalizatsiya tizimlari (masalan, svetoforlar) harakatni boshqarishning asosiy vositasidir. Bu tizimlar temir yo'l transporti va avtomobil harakatini o'zaro muvofiqlashtirishga yordam beradi. Signalizatsiya tizimlari to'g'ri vaqt va joyda harakatni to'xtatish yoki davom ettirish uchun ishlaydi.

2. Avtomatik boshqarish tizimlari

Avtomatik manevr boshqaruv tizimlari: Bu tizimlar temir yo'l kesishmalarida temir yo'l va avtomobil transporti o'rtasidagi harakatni avtomatik tarzda boshqaradi. Ular tezlikni, kesishmalardan o'tishni va boshqa harakat parametrlarini boshqarishga yordam beradi.

3. Video monitoring va kuzatuv tizimlari

Kamera va sensorlar: Temir yo'l kesishmalarida joylashtirilgan kameralar va sensorlar yordamida harakat monitoringi amalga oshiriladi. Bu tizimlar kesishmalarda yuzaga keladigan har qanday muammolarni (masalan, signalizatsiyaning ishlamasligi yoki xavfli vaziyatlar) aniqlashga yordam beradi.

4. To'xtash tizimlari

Avtomatik to'xtash tizimlari: Ba'zi temir yo'l kesishmalarida avtomobillarning temir yo'l transportiga yaqinlashishini va to'xtash joylarini nazorat qilish uchun avtomatik to'xtash tizimlari mavjud. Bu tizimlar haydovchilarni signalizatsiya orqali ogohlantirib, harakatni boshqaradi.

Chiroqlar va baryerlar: To'xtash uchun chiroqlar va baryerlar qo'llaniladi, ular temir yo'l transportining o'tishini ta'minlash uchun avtomobillarni to'xtatadi. Boshqa tomondan, bunday tizimlar haydovchilarni xavfsiz joyda kutishlari uchun yo'naltiradi.

Temir yo'l kesishmalarining 448 tasi releli avtomatik signalizatsiya (KAS) tizimi bilan, 73 tasi mikroprosessorli KAS tizimlari tizimlari bilan jihozlangan.

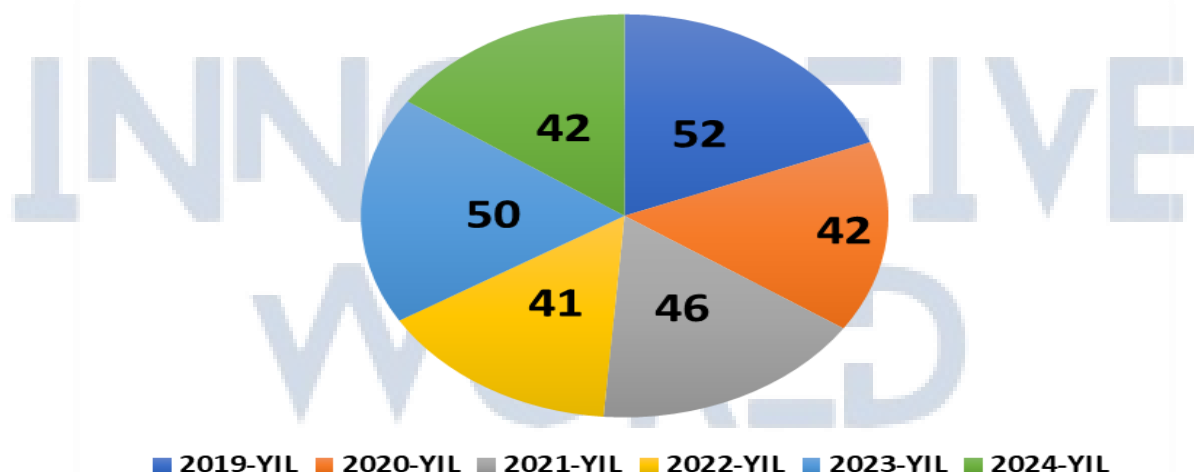
Temir yo'l kesishmalari bilan sodir bo'layotgan muammolar (xavfsizlik, tirbandlik, avariya xavfi).

Temir yo'l kesishmalari bilan bog'liq bir qancha muammolar mavjud, va bu muammolar nafaqat transport xavfsizligiga, balki iqtisodiyot va jamiyat hayotiga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Quyida temir yo'l kesishmalari bilan sodir bo'layotgan ba'zi asosiy muammolarni keltirib o'tamiz [14-16]:

1. Xavfsizlik muammolari
2. Harakatlanishning sekinlashishi
3. Atrof-muhitga salbiy ta'sir
4. Infratuzilmaning eskirishi
5. Yo'l harakati qoidalarining buzilishi
6. Moliyaviy muammola

O'zbekiston temir yo'llari kesishmalarida harakat xavfsizligi buzilishi holatlarini tahlil natijalari butun temir yo'l tarmog'i temir yo'l kesishmalarida

2019-yil 50 ta, 2020-yil 42 ta, 2021-yil 46 ta, 2022-yil 41 ta 2023-yil 50 ta 2024-yil 42 ta hodisa kuzatilgan. Bundan tashqari, shuni ta'kidlash kerakki, harakatlanishdagi baxtsiz hodisalarning aksariyati avtomobil haydovchilarining yo'l harakati qoidalarini buzishi bilan bog'liq [17-19].

Xulosa: Temir yo'l kesishmalari transport infratuzilmasining muhim qismi bo'lib, ular avtomobil transporti va temir yo'l transporti o'zaro kesishadigan joylarni tashkil etadi. Bu kesishmalar transport oqimini optimallashtirish va xavfsizlikni ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Ushbu hududlarda xavfsizlik talablarining bajarilmasligi, tirbandliklar va avariya xavfining yuqori bo'lishi kabi muammolar kuzatilmoqda. Bunga transport vositalarining haddan tashqari ko'pligi, signalizatsiya tizimlarining eskirishi

va noto'g'ri boshqaruv sabab bo'lishi mumkin. Temir yo'l kesishmalarida harakatni boshqarish zamonaviy texnologiyalar yordamida amalga oshirilmoqda. Masalan, avtomatlashtirilgan signalizatsiya tizimlari, yo'l harakati svetoforlari va elektron nazorat tizimlari xavfsizlikni oshirishga xizmat qilmoqda. Temir yo'l kesishmalarida qo'llaniladigan xavfsizlik tizimlariga yorug'lik signalizatsiyasi, ovozli ogohlantirish tizimlari va avtotormozlar kiradi. Bu tizimlar harakat xavfsizligini ta'minlash va avariylarni oldini olishda muhim rol o'ynaydi

FOYDALANILGA ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Gaffarov Makhammatzokir Toshtemirovich , Nasirov Ilham Zakirovich , Sobirova Tursunoy Abdipatto kizi , Hakimov Mavlonbek Solijon ugli. (2023). Recovery Of Fines From Drivers Of Foreign Vehicles. Journal of Pharmaceutical Negative Results, 3589-3591. <https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.03.446>.
2. Nasirov Ilkham Zakirovich- Ph.D., Gaffarov Mukhammadzokir Toshtemirovich , Doctoral Student. (2023). Consequences Of Complete And Undercombustion Of Fuel. Journal of Pharmaceutical Negative Results, 3597-3603. <https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.03.448>.
3. Насиров Ильхам Закирович, Махмудов Озодбек Эркинбаевич. ВЛИЯНИЕ ТРАНСПОРТНОГО ПОТОКА НА АТМОСФЕРНЫЙ ВОЗДУХ ГОРОДА// "Социально-экономические и технические системы: исследование, проектирование, оптимизация", №3(95), 2023 год, с. 121-127.
4. Nasirov Ilxam Zakirovich, & Akromjonova Sayyoraxon Baxtiyor qizi. (2023). YO'L BOSHQARUVINI INTELLEKTUAL AXBOROT TIZIMLARI ASOSIDA AVTOMATLASHTIRISH . Journal of New Century Innovations, 21(4), 122-127. Retrieved from <http://www.newjournal.org/index.php/new/article/view/3070>
5. Закирович, Н. И. , Жалолиддин ўғли, А. С. , & Тухтасиновна, К. Д. . (2023). ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОТХОДОВ. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(7), 345-351. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/5247>
6. Закирович, Н. И. , Жалолиддин ўғли, А. С. , & Тухтасиновна, К. Д. . (2023). ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОТХОДОВ. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(7), 345-351. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/5247>
7. Насиров Илхам Закирович, & Ганиев Хуршидбек Ёкубжон угли. (2023). БЕНЗИНЛИ ДВИГАТЕЛЛАРДА ЁНИШ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ УСУЛЛАРИ: WAYS TO IMPROVE THE COMBUSTION PROCESS IN PETROL ENGINES. Молодой

- специалист, 2(10), 3–9. Retrieved from
<https://mspes.kz/index.php/ms/article/view/42>
8. Насиров Илхам Закирович, Тешабоев Улугбек Мирзаахмадович. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ОЗОНА И КИСЛОРОДА В ДВИГАТЕЛЯХ ВНУТРЕННЕГО СГОРАНИЯ//PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS / 2023–PART 19/, с. 172-176.
<https://interonconf.org/index.php/den/article/view/1517/1367>
 9. Насиров Илхам Закирович. ИЧКИ ЁНУВ ДВИГАТЕЛЛАРИДА ВОДОРОДАН ЁНИЛҒИ СИФАТИДА ФОЙДАЛАНИШ НАТИЖАЛАРИ//: [БАРҚАРОРЛИК ВА ЕТАКЧИ ТАДҚИҚОТЛАР ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ](#). Vol. 2 No. 4 (2022)
<http://www.sciencebox.uz/index.php/jars/article/view/1992>
 10. Nasirov Ilxam Zakirovich, Qo'zibolayeva Dilnoza To'xtasinovna, Abbasov Saydolimxon Jaloliddin o'g'li. Ichki yonuv dvigatellari so'ndirgichlaridan chiqadigan ishlangan gazlarni zararsizlantirish usullarini ishlab chiqish//TADQIQOTLAR jahon ilmiy – metodik jurnali. 21-son_1-2 to'plam_Sentabr-2023, 120-125 b.
 11. Насиров Ильхам Закирович, Аббасов Саидолимхон Джалолиддин оглы и Козиболаева Дилноза Тахтасиновна. (2023). СНИЖЕНИЕ ВРЕДНОСТИ ИСПОЛЬЗУЕМЫХ ГАЗОВ В АТМОСФЕРЕ И В ДВИГАТЕЛЯХ ВНУТРЕННЕГО СГОРАНИЯ. ТЕОРИЯ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ВСЕГО МИРА , 1 (1), 10–15. Получено с <https://esiconf.com/index.php/TOSROWW/article/view/264>.
 12. Ильхам З. Насиров, Дилноза Т. Козиболаева и Саидолимхон З. Аббасов. (2023). Новые подходы к очистке выхлопных газов двигателей внутреннего сгорания. Техасский журнал техники и технологий , 21 , 46–49. Получено с <https://zienjournals.com/index.php/tjet/article/view/4113>.
 13. Gaffarov Maxammatzokir Toshtemirovich, & Nasirov Ilxam Zakirovich. (2023). YANGI O'LCHOVLARDA EVROPA XAVFSIZLIGI. EVROPA ITTIFOQIDA YASHIL KELISHUV ISTIQBOLLARI. Scientific Impulse, 2(15), 935–942. Retrieved from <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/view/13051>
 14. Насиров Ильхам Закирович, Рахмонов Хуршидбек Нурмухаммад ўғли, Обиджонова Гулизебо Шухратбек кизи. АВТОМОБИЛДА ВОДОРОД ЁНИЛҒИСИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ИҚТИСОДИЙ САМАРАДОРЛИГИ// "Qishloq xo'jaligi va geografiya fanlari ilmiy jurnali". Том. 1 № 1 (2023), Published: 2023-12-10, 23- 27 б.
<https://bestpublication.org/index.php/qxgj/article/view/8540>
 15. НАСИРОВ ИЛХАМ ЗАКИРОВИЧ, ТЕШАБОЕВ УЛУГБЕК МИРЗААХМАДОВИЧ. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ОЗОНА И КИСЛОРОДА В ДВИГАТЕЛЯХ ВНУТРЕННЕГО СГОРАНИЯ// PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS: a collection scientific works of the

- International scientific conference (17 January, 2023)- Copenhagen: 2023. Part 19- p. 178-180.
<https://interonconf.org/index.php/den/article/view/1517/1367>
16. Насиров, И. З., Тешабоев, У. М., Рахмонов, Х. Н., & Аббасов, С. Ж. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СИНТЕЗ ГАЗА НА БОРТУ АВТОМОБИЛЯ. In МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНОПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ.
 17. Ilham Z. Nasirov 1, Kenzhemirza Baymakhanov 2, Kobulzhon M.Ermatov. EFFECTIVENESS OF USING HYDROGEN BIOGAS IN VEHICLES//Proceeding X International Conference «Industrial Technologies and Engineering» ICITE – 2023, Volume III. M. Auezov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan. November 18, 2023. ISSN 2410-4604. All papers have been peer reviewed. To learn more about ICITE 2023 www.icite.ukgu.kz, 198-200 p.
 18. Kenzhemirza Baymakhanov, Ilham Z. Nasirov, Murodali A.Nuridinov, Murodjon A.Xaydarov. COMPARISON OF FUEL COMBUSTION IN OXYGEN AND OZONE ENVIRONMENTS// Proceeding X International Conference «Industrial Technologies and Engineering» ICITE – 2023, Volume III. M. Auezov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan. November 18, 2023. ISSN 2410-4604. All papers have been peer reviewed. To learn more about ICITE 2023 www.icite.ukgu.kz, 117-127 p.
 19. Насиров Илхам Закирович, Қўзиболаева Дилноза Тўхтасиновна. Ишланган газларни захарсизлантириш усуллари// «Qayta tiklanuvchi energiya resurslaridan foydalanishning dolzarb muammolari, energiya tejamkor qurilmalarning samaradorligini oshirishda sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalarni tadbiq etish» mavzusidagi xalqaro ilmiy– texnik anjuman ilmiy-maqola va tezislari to'plami. 18-19- sentabr, 2023-yil, Andijon, 304-306 b.

**ISHLAB CHIQARISH LOGISTIKASI VA UNI SHAKLLANTIRISH
YO'NALISHLARI****Nasirov Ilxam Zakirovich**

Andijon mashinasozlik instituti professori, t.f.n.,

Yuldashev Abbosbek Rustamjon o'g'li

Andijon mashinasozlik instituti talabasi

Xurillayev MuhammadUmar Ismoiljon o'g'li

Andijon mashinasozlik instituti talabasi

Abduraximov Abdug'ani Abduraxmon o'g'li

Andijon mashinasozlik instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ishlab chiqarish logistikasi va uni shakllantirish yo'nalishlari, logistikada boshqaruv tizimlari holati haqida fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Moddiy oqim, ishlab chiqarish, logistika, optimallashtirish, tannarx, mikroligistika, makroligistika, nomenklatura, sotuv bozori, iste'mol bozori, zaxira.

Ma'lumki moddiy oqimlar birlamchi xomashyo manbaidan oxirga iste'molchiga zarur bo'lgan tovar ko'rinishida yetib borgunicha bir qancha ishlab chiqarish zvenolaridan o'tadi. Bu bosqichlarda moddiy oqimlarni boshqarish ishlab chiqarish logistikasi deb ataladi. Ishlab chiqarish logistikasining asosiy maqsadi moddiy oqimlarni korxonaning ishlab chiqarish uchastkalarida ishlov berib tayyor mahsulotga aylanishida unga sarflanadigan xarajatlarni kamaytirish va mahsulot sifatini ta'minlashdir. Ishlab chiqarish logistikasining asosiy masalalariga quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

1. Ishlab chiqarishning uzluksizligi va sinxronligini ta'minlaydigan texnologik jarayonlarni tejalashtirish (ishlab chiqarish vositalarini optimal joylashtirish, ishchilarni joylashtirish, ishlab chiqiladigan mahsulotlar miqdorini belgilash va hokazo).
2. Ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish.
3. Ta'minot va sotuv xizmati bo'limlari bilan mahsulot ishlab chiqarish grafigini muvofiqlashtirish.
4. Har bir operatsiyalarning bajarilish vaqtining me'yorlarini ishlab chiqish va unga amal qilinishini nazorat qilish.
5. Ishlab chiqarish jarayonlarini tezkor boshqarish.
6. Ishlab chiqilayotgan mahsulotlarning miqdori va sifatini hamda tannarxini nazorat qilish va boshqalar.

Ishlab chiqarish logistikasining asosiy xususiyati u bir korxonaning ichida amalga oshiriladi. Odatda ishlab chiqarish logistikasi bajaradigan vazifalar zavod ichi logistikasi deb ham ataladi va u ikki darajada makro va mikro

darajada qaralishi mumkin. Zavod ichi logistikasi makro darajada ishlab chiqarish logistikasining elementi deb qaralsa, mikrodarajada u korxona uchastka va sexlarini o'zaro bog'lovchi sistemachalar deb qaraladi. Mikrologistika korxona ichidagi jarayonlarni uyg'unlashuvini ta'minlashga ; qaratilgan bo'lsa, makrologistika ishlab chiqarishni tashqi muhit ta'siriga (tovarlar miqdori va assortimentiga bo'lgan talablarni o'zgarish va hokazo.) moslashuvini ta'minlash uchun xizmat qiladi.

Ishlab chiqarishni tashkii etishda an'anaviy va logistik tamoyillar

Ishlab chiqarishni tashkil etishning asosiy maqsadi korxonani belgilangan nomenklatura bo'yicha mahsulot ishlab chiqarishini ta'minlashdir. Buning uchun quyidagi ishlar amalga oshirilishi kerak:

Boshqaruvchi harakatlarning asosiy yo'nalishlari

3- jadval

Asosiy ishlab chiqarish	Moddiy-texnika ta'minoti
Korxonaning tovar turlari bo'yicha rejasini bajarish	Ishlab chiqarish bo'linmalarini moddiy resurslar bilan ta'minlash
Tayyor mahsulotni jo'natish rejasini bajarish	Tugallanmagan ishlab chiqarishni zarur zaxiralar bilan ta'minlab turish
Ishlab chiqarishni tezkor tayyorlash holati	Yarim mahsulot va detallarni omborlarda saqlashni tashkil etish
Yarim mahsulot va detallarning texnologik harakat marshrutiga amal qilinishi	Ombordagi yarim mahsulotlarni komplektligini ta'minlash
Mahsulotlarning komplektli darajasini aniqlash	Omborda yarim mahsulot va detallarning komplektligini tashkil etish
Ishlab chiqarish bo'limlaridan detallarni uzatish muddatlarini saqlanishi	Ish joylariga yarim mahsulotlarni vaqtida yetkazib berish

Ishlab chiqarishni tashkil etishning logistik tamoyillari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- ortiqcha zaxiralardan voz kechish;
- asosiy va transport-ombor operatsiyalarini bajarishning vaqtdan voz kechish;
- buyurtma bo'lmagan ko'plab ishlab chiqariladigan detallardan voz kechish;
- asboblarni to'xtab qolishini bartaraf etish;
- brak mahsulot ishlab chiqarishni tugatish;
- korxona ichidagi ortiqcha tashishlarni kamaytirish.

Ishlab chiqarishni an'anaviy usulda boshqarish quyidagicha amalga oshiriladi; - asbob-uskunalarini ishini to'xtatmay ulardan foydalanish ko'effitsiyentini yuqori darajada ushlab turish;

- ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning miqdorini oshirib borish;

- har ehtimolga qarshi material resurslar zaxirasini katta miqdorda saqlash va boshqalar.

Bulardan ko'rinib turibdiki an'anaviy yondoshuv «sotuv bozori» uchun ishlasa, logistik yondoshuv «iste'mol bozori» uchun ishlaydi.

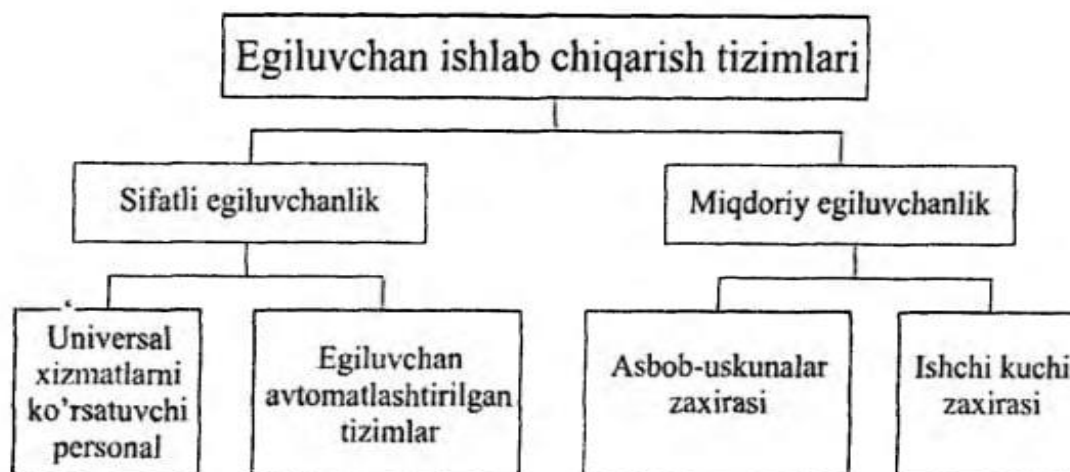
Ishlab chiqarish tizimlarining miqdoriy va sifat egiluvchanligi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida har qanday korxona faqat u ishlab chiqarayotgan tovarlarga bo'lgan talabga mos ravishda tezkorlik bilan assortiment va miqdor bo'yicha tovar ishlab chiqara olsagina yashab qolishi va rivojlanishi va aks holda inqirozga uchrashi mumkin. Logistika talabga qarab ishlab chiqaruvchining zaxira quvvati hisobiga moslashuvi ta'minlashga qaratilgan. Ishlab chiqarish quvvatining zaxirasi sifatli va miqdoriy egiluvchanligiga ega bo'lganida ro'yobga chiqishi mumkin. Sifatli egiluvchanlik universal xizmat ko'rsatuvchi personal hisobiga ta'minlanadi. Masalan, korxonadagi ishchilarning bir qismi tor doirada mutaxassis bo'lsa, qolgan qismi ko'pchilik asboblarda ishlay oladigan bo'lishi kerak. Ishlab chiqarishni tashkil etishning logistik tamoyillari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- ortiqcha zaxiralardan voz kechish;
- asosiy va transport-ombor operatsiyalarini bajarishning vaqtdan voz kechish;
- buyurtma bo'lmagan ko'plab ishlab chiqariladigan detallardan voz kechish;
- asboblarni to'xtat qolishini bartaraf etish;
- brak mahsulot ishlab chiqarishni tugatish;
- korxona ichidagi ortiqcha tashishlarni kamaytirish.

Ishlab chiqarishni an'anaviy usulda boshqarishda quyidagicha amalga oshiriladi;

- asbob-uskunalarini ishini to'xtatmay ulardan foydalanish koeffitsiyentini yuqori darajada ushlab turish;
- ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning miqdorini oshirib borish;
- har ehtimolga qarshi material resurslar zaxirasini katta miqdorda saqlash va boshqalar.

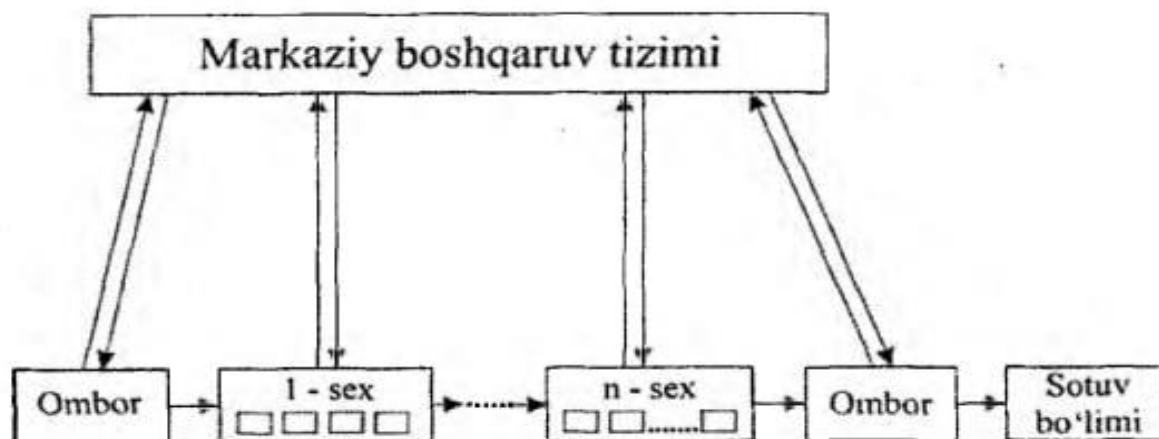
Bulardan ko'rinib turibdiki an'anaviy yondoshuv «sotuv bozori» uchun ishlasa, logistik yondoshuv «iste'mol bozori» uchun ishlaydi.

Miqdoriy egiluvchanlik har xil usullar orqali ta'minlanishi mumkin. Masalan, logistik markaz iste'molchilarga o'z vaqtida materiallarni yetkazib berishi uchun talabning stoxastik o'zgaruvchligini hisobga olgan holda 70 dona avtomobilga ega bo'lishi kerak. Talabni o'z vaqtida qondirish uchun unga 70 donadan ko'p avtomobil zarur bo'lib qolsa, kerakli avtomobillar soni boshqa transport korxonalaridan buyurtma berib olinadi.

Ishlab chiqarish logistikasida material oqimlarni itaruvchi boshqarish tizimlari. Zavod ichi ishlab chiqarish logistik tizimlarida moddiy oqimlarni asosan ikki xil yo'l bilan boshqarish mumkin: moddiy oqimlarni itaruvchi va tortuvchi prinsiplari. Moddiy oqimlarni itaruvchi tizimlarda ishlab chiqarish uchastkalariga materiallar hech qanday buyurtmasiz oldingi uchastkadan markaziy boshqaruv tizimining buyrug'iga ko'ra yuboriladi.

Moddiy oqimlarni itaruvchi modellari ishlab chiqarishni an'anaviy tashkil etish usullariga mos keladi. Ishlab chiqarishda hisoblash texnikasidan keng foydalanish imkoniyati bu usuldan keng foydalanishga olib keldi. Bu modellarni qo'llash korxonaning ta'minot, ishlab chiqarish, hamda sotish bo'limlarining rejalariga talabga muvofiq tuzatish kiritish imkonini beradi.

1- rasm. Moddiy oqimlarni itaruvchi boshqaruv tizimlarining zavod ichi logistik tizimidagi ko'rinishi

Moddiy oqimlarni boshqarish tizimlari. Bugungi kunda moddiy oqimlarni quyidagi boshqarish tizimlari amalda qo'llanib kelinmoqda:

Materiallarga bo'lgan ehtiyojni rejalashtirish (MRP) - ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan material resurslar bilan ta'minlashni rejalashtirishning avtomatlashtirilgan tizimi. MRP rejalashtirilgan topshiriqdan og'ishlar vujudga kelganida real vaqt masshtabida buyurtmalarni bajarish uchun zarur bo'lgan ehtiyojlamini imtiyozli rejalashtirishni ta'minlaydi va joriy zaxiralarni sozlash va nazorat qilishda foydalaniladi. MRPning asosiy maqsadi material resurslarga bo'lgan talabni kafolatli qondirish minimal zaxira miqdorini ushlab turishdir.

Resurslarni taqsimlashni rejalashtirish (DRP): kirib keluvchi tovarlarni avtomatlashtirilgan tizimini tavsiflaydi. U MRP tizimining ko'zgudagi aksi bo'lib, uning asosiy vazifalariga ta'minot va zaxiralarni taqsimot zanjimining har xil darjadagi (omborlarda) 85 uchastkalarida rejalashtirish kiradi. Shunday qilib, DRP materiallarni ta'minoti va sotuvini bog'laydi hamda logistik xarajatlarni kamaytiradi.

«Aniq vaqtda» yetkazib berish (Just in time) tizimi: ko'rilayotgan momentda zarur bo'lgan material ishlab chiqiladi va tashiladi (sug'urta zaxirasining hajmi keskin kamayadi).

LRP tizimi (Logistik Requirements Planning): bu korxona miqiyosida kirayotgan, korxona ichidagi va chiqayotgan moddiy oqimlarni rejalashtirish va nazorat qilish tizimi.

Kanban tizimi hisoblash texnikalarini keng joriy etishni talab etmagan holda moddiy oqimlar harakatida katta aniqlikni talab etadi. Avvalgi misolni ko'radigan bo'lsak, dvigatel necha silindrli bo'lsa, yig'ish uchun albatta shuncha porshen o'z vaqtida keltirilishi kerak. Demak, bundan ko'rinib turibdiki, Kanban tizimida bizning misolda dvigatelni yig'ish uchun faqat talab etilgan porshen soni kerak bo'ladi unda ortig'iga ya'ni zaxira porshenga ehtiyoj bo'lmaydi.

Tez sezish va javob berish (JRM- Quik Response Vetod) tizimi - ulgurji va chakana savdo korxonalariga mol yetkazib berishni rejalashtirish va sozlash tizimi.

Moddiy va axborot oqimlarini integratsiyalash tizimi- ishlab chiqarish va sotuvni yakdillikda (bir butun) ko'radi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz joizki, ishlab chiqarish logistikasi- ishlab chiqarishni rejalashtirish va boshqarish orqalima'lum sifatidagi, kerakli miqdor va assortimentdagi mahsulotlar bilan taminlashdir. shu bilan bir qatorda, mahsulot sifatini oshirish bilan birga xarajatlarni ham kamaytirish demakdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. LOGISTIKA ASOSLARI. O 'zbekiston Respublikasi Oliy va o 'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan 5620100 — «Tashishlarni tashkil etish va transport logistikasi» yo 'nalishi talabalari uchun o 'quv qo 'llanma sifatida tavsiya etilgan TOSHKENT – 2015.
2. Nasirov I.Z. Intellektual transport tizimlari. Darslik. ISBN 978-9910-799-39-6. Andijon: Omadbek print number one, 2024- 227 b.
3. Nasirov I.Z. Transport vositalarining bort axborot tizimlari. Darslik. ISBN: 978-9910-08-049-4. Andijon: Omadbek print number one, 2024- 140 b.
4. Gaffarov Makhammatzokir Toshtemirovich , Nasirov Ilham Zakirovich , Sobirova Tursunoy Abdipatto kizi , Hakimov Mavlonbek Solijon ugli. (2023). Recovery Of Fines From Drivers Of Foreign Vehicles. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 3589–3591. <https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.03.446>.

INNOVATIVE
WORLD

**FRAZELOGIK JIHATDAN BAXT KONSEPTINING INGLIZ VA O'ZBEK
TILLARIDA ISHLATILISHI**

Ashurova Maftuna Asqar qizi
Qarshi davlat universiteti, Lingvistika kafedrası
tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbek va Ingliz tillarida "baxt" tushunchasining frazeologik jihatidan tahlilini taklif etadi. Baxt tushunchasi universal bo'lishiga qaramay, uning til va madaniyatdagi ifodasi turlicha bo'ladi. Maqola, frazeologik birliklar orqali baxtning qanday aks ettirilishi va qanday til vositalaridan foydalanilishini tahlil qiladi. O'zbek va ingliz tillaridagi baxtni ifodalovchi frazeologik birikmalarni solishtirgan holda, bu tushunchaning ikki madaniyattagi farqlarini va o'xshashliklarini ko'rib chiqadi. Baxtni ifodalovchi frazeologizmlar, shuningdek, xalqning baxtga bo'lgan qarashlarini aks ettirib, til orqali madaniyatlarning qanday farq qilishi mumkinligini ko'rsatadi. Ushbu tadqiqot frazeologik birliklar va tilshunoslik nuqtai nazaridan baxt tushunchasining tahlilini kengaytiradi.

Kalit so'zlar: frazeologizm, frazeologik birliklar, o'zbek tili, ingliz tili, lingvistik tahlil, madaniyatshunoslik, til va madaniyat, baxtni ifodalash tillar aro taqqoslash

Аннотация: В данной статье предлагается фразеологический анализ концепта «счастье» в узбекском и английском языках. Хотя концепция счастья универсальна, ее выражение в языке и культуре различается. В статье анализируется, как счастье отражается через фразеологизмы и какие языковые средства при этом используются. Путем сравнения фразеологических сочетаний счастья в узбекском и английском языках рассматриваются различия и сходства этого понятия в двух культурах. Фразеологизмы, выражающие счастье, также отражают взгляды людей на счастье и показывают, как культуры могут различаться через язык. Данное исследование расширяет анализ понятия счастья с точки зрения фразеологизмов и лингвистики.

Ключевые слова: фразеологизм, фразеологизмы, узбекский язык, английский язык, лингвистический анализ, культурология, язык и культура, выражение счастья, языковое сравнение

Annotation: This article offers a phraseological analysis of the concept of "happiness" in Uzbek and English languages. Although the concept of happiness is universal, its expression in language and culture varies. The article analyzes how happiness is reflected through phraseological units and what language tools are used. By comparing the phraseological combinations of happiness in Uzbek and English languages, it examines the differences and similarities of this concept in the two cultures. Phraseologisms expressing happiness also reflect people's views on happiness and show how cultures can

differ through language. This study expands the analysis of the concept of happiness from the point of view of phraseological units and linguistics.

Key words: phraseologism, phraseological units, Uzbek language, English language, linguistic analysis, cultural studies, language and culture, expression of happiness, language comparison

KIRISH: Til har qanday xalqning ma'naviy boyligi, madaniy merosi va milliy ongining ajralmas qismidir. Undagi turli ifodalar, jumladan, frazeologik birliklar nafaqat til, balki xalqning dunyoqarashi, madaniyati va qadriyatlari haqida ham chuqur tasavvur beradi. Frazeologik birliklar ko'pincha milliy madaniy o'ziga xoslikni aks ettiradi, ular orqali xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlar hamda kundalik hayot falsafasi ifodalanadi. Shu jihatdan frazeologizmlarning o'rganilishi milliy-madaniy qarashlar va til xususiyatlarini tadqiq qilish uchun muhim manba hisoblanadi.

"Baxt" konsepti ham ingliz, ham o'zbek tillarida keng qo'llaniladigan va chuqur madaniy ahamiyatga ega bo'lgan muhim semantik birlikdir. Har ikki tilda bu tushuncha turli xil frazeologizmlar vositasida ifodalanadi va bu frazeologik birliklar xalqning baxtga bo'lgan munosabatini, ijtimoiy qadriyatlarini va madaniy qarashlarini ochib beradi. Baxt tushunchasi qaysidir madaniyatda hayotiy muvaffaqiyat va boylik bilan bog'liq bo'lsa, boshqa madaniyatlarda ichki osoyishtalik yoki oilaviy farovonlik tushunchasi bilan chambarchas bog'langan bo'lishi mumkin.

O'zbek va ingliz tillarida baxt konseptining frazeologik jihatdan tadqiqi til va madaniyatlarning qiyosiy tahlilini amalga oshirishda katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqot nafaqat frazeologik birliklarning tuzilishi va semantik xususiyatlarini ochib berishga, balki baxt tushunchasining har ikki tildagi milliy madaniy xususiyatlarini yoritishga ham xizmat qiladi.

ASOSIY QISM: Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, globallashuv jarayonida turli tillar va madaniyatlarning o'zaro ta'siri kuchayib borayotgan bir paytda milliy madaniyatning ifodaviy vositalarini, jumladan, frazeologizmlar orqali tadqiq etish tilshunoslikda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu boisdan, ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillarida baxt konsepti bilan bog'liq frazeologik birliklar tahlil qilinadi, ularning leksik-semantik xususiyatlari o'rganiladi va madaniy aspektlari yoritiladi.

Shuni ta'kidlash joizki, frazeologik birliklar faqat lingvistik tadqiqotlarning emas, balki psixologik, sotsiologik va madaniy izlanishlarning ham muhim obyekti hisoblanadi. Chunki ular xalqning ma'naviy-mafkuraviy olamini, dunyoni qanday tasavvur qilishini, qadriyatlar tizimini hamda hayotiy tushunchalarga bo'lgan yondashuvini aks ettiradi. Baxt konsepti esa inson hayotidagi eng muhim tushunchalardan biri bo'lib, turli madaniy kontekstlarda o'ziga xos talqinlarga ega.

Masalan, o'zbek tilida baxt ko'pincha oilaviy farovonlik, sog'lik, qadr-qimmat va mehr-oqibat bilan bog'liq bo'lsa, ingliz madaniyatida ba'zan shaxsiy erkinlik, professional muvaffaqiyat va moliyaviy barqarorlik bilan

ko'proq assotsiatsiyalanadi. Bu madaniy farqlar tilning frazeologik tizimida ham yaqqol namoyon bo'ladi. Masalan, o'zbek tilida "baxt qushi boshiga qo'nmoq" kabi iboralar ishlatilsa, ingliz tilida "to be on cloud nine" kabi frazeologizmlar mavjud.

Bu kabi iboralar quvonch va shodlikning yorqin holatlarini ifodalaydi. Bu iboralar nafaqat baxt tuyg'usini bildiradi, balki kundalik suhbatga quvonch hissini ham qo'shadi. Metaforalar tildagi emotsional-ekspressivlikni kuchaytiruvchi vositalar bo'lib, murakkab his-tuyg'ularni yorqin tasvirlar orqali yetkazishga imkon beradi. O'zbek tilida ham shunga o'xshash his-tuyg'ular "boshi ko'kka yetdi", "do'ppisini osmonga otdi" kabi idiomatik iboralar orqali ifodalanadi. Bu iboralar insonlarning baxtdan porlayotganini aks ettiradi, quvonch va minnatdorchilik lahzalarini qadrlash muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu lingvistik birliklar o'zbek dunyoqarashi haqida tushuncha beradi, baxt, osoyishtalik va quvonch bilan to'la hayotga bo'lgan chuqur istakni ochib beradi. Baxt tushunchasini ingliz va o'zbek tillarida ifodalashda metafora va ramziylik kuchli rol o'ynaydi. Ingliz tilida «in seventh heaven» yoki «on top of the world» kabi iboralar iliqlik, yorqinlik va ijobiylik tuyg'ularini uyg'otish uchun metaforadan foydalanadi. Ushbu metaforalar baxtning o'zgaruvchan kuchini ta'kidlab, hayotimizni quvonch va nur bilan yoritadi. O'zbek tilida shunga o'xshash his-tuyg'ular "baxt dengizida suzish" yoki «baxtdan sarmast» kabi metaforik iboralar orqali ifodalanadi. Baxtning ifodasi tillar va madaniyatlarda turlicha bo'lishi mumkin bo'lsa-da, ba'zi mavzular va motivlar universal bo'lib qolmoqda. Ingliz va o'zbek tillarida baxt ifodalari ko'pincha sevgi, do'stlik va oilaviy hotirjamlik mavzularida aylanadi. Yaqinlaringiz bilan vaqt o'tkazish quvonchi bo'ladimi yoki o'z maqsadlariga erishishdan qoniqish bo'ladimi, baxt-bu lingvistik va madaniy chegaralardan oshib ketadigan umuminsoniy tajriba. Ingliz tili frazeologik birliklarning butun guruhini "baxtli vaqt, hayotdagi baxtli vaqt" umumiy ma'nosiga ega bo'lib, har bir alohida frazeologik birlikda ko'rsatilgan, baxtli kun, baxtli ikki hafta, baxtli daqiqa, baxtli vaqtni bildiradi: day out –eng yaxshi kun (hayotdagi); g'alaba kuni halkyon kunlari -sokin, osoyishta kunlar, baxtli vaqt [halcyon -qirollik; bu. qadimiy rivoyatga ko'ra, qirol baliqchi qishki kun to'xtashi paytida dengizda suzib yurgan uyada jo'jalarini chiqargan va o'sha paytda dengiz taxminan ikki hafta davomida butunlay tinch edi]; a high spot – baxtli daqiqa, ajoyib voqea; red-letter day (qizil harflar bilan belgilangan kun)- tantanali, quvonchli, baxtli, unutilmas kun [asl. kalendarda qizil rang bilan belgilangan davlat bayrami]; sweet seventeen –baxtli qiz vaqti (o'n etti yosh).

Ushbu maqolada ana shunday frazeologik birliklarning qiyosiy tahliliga e'tibor qaratiladi. Tadqiqot davomida baxt tushunchasining ikki tildagi frazeologik birliklar orqali qanday namoyon bo'lishi, ularning shakllanishiga ta'sir qiluvchi madaniy va ijtimoiy omillar aniqlanadi. Bu esa ikki tilda mavjud o'xshashlik va farqlarni yoritishga xizmat qiladi. Baxt, madaniyatlar va tillardan ustun bo'lgan qiyin, ammo qadrlil tuyg'u, turli xil lingvistik

landshaftlarda turli shakllarda o'z ifodasini topadi. Belgilangan ma'nolarga ega so'zlar va iboralardan tashkil topgan ushbu birliklar jamiyatning qadriyatlarini, e'tiqodlari va ustuvorliklari to'g'risida tushuncha beradi. Til jamiyatning qadriyatlarini va ustuvorliklarini aks ettiruvchi oyna bo'lib xizmat qiladi. Frazologik birliklar yoki idiomatik iboralar madaniy tushunchaning boy manbaidir. Masalan, ingliz tilida «on cloud nine» yoki «walking on sunshine» kabi iboralar insonning baxtdan porlayotgan holatlari yoki yorqin hayot tajribalari bilan bog'liqligini yorqin aks ettiradi. Ko'pgina frazeologik birliklarda baxtning mohiyatini yetkazish uchun metafora va yorqin tasvirlar qo'llaniladi. Baxt bilan bog'liq frazeologik birliklar ko'pincha farovonlik atrofidagi ijtimoiy tuzilmalar va umidlarni aks ettiradi. Baxt, hamma tomonidan orzu qilinadigan holat, ingliz tilida turli yo'llar bilan o'z ifodasini topadi. Ushbu lingvistik landshaftning maftunkor jihatlaridan biri bu baxtning mohiyatini yorqin qamrab oladigan frazeologik birliklarning ko'pligi, rang-barang idiomatik iboralarning mavjudligidir. Baxt haqida gap ketganda, bu evfemizmlar ko'pincha tilga olinadi.

XULOSA: Tadqiqot natijalari o'zbek va ingliz tillarining frazeologik tizimi haqida yangi bilimlar berish bilan birga, ikki xalqning madaniy qadriyatlarini, dunyoqarashi va ma'naviy qarashlarini chuqurroq anglashga yordam beradi. Shu bilan birga, ushbu maqola lingvistik qiyosiy tadqiqotlar, tarjima nazariyasi hamda madaniyatlararo kommunikatsiya bo'yicha izlanishlarga hissa qo'shishi kutiladi. ingliz va o'zbek tillarida baxt ifodasi insonning his-tuyg'ulari va kechinmalari haqida ajoyib tasavvur beradi. Iboralar, madaniy tushunchalar, metafora va ramziylik orqali biz baxtning mohiyatini barcha murakkabligi bilan qamrab olamiz. Tillar va madaniyatlararo baxtga intilish abadiy va universal izlanish bo'lib qoladi va bizni quvonch, mamnunlik va qoniqish bilan to'la hayotga bo'lgan umumiy istagimizda birlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Apresyan, J. D. (1995).** *Meaning and its Representation in Language.* *Linguistic Review*, 12(3), 237-252.
2. **Lakoff, G., & Johnson, M. (1980).** *Metaphors We Live By.* University of Chicago Press.
3. **Baker, M. (1992).** *In Other Words: A Coursebook on Translation.* Routledge.
4. **Granger, S. (2001).** *Fuzzy Logic and Phraseology: A Review of the Literature.* *Journal of Linguistics*, 34(1), 99-115.
5. **Kövecses, Z. (2000).** *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling.* Cambridge University Press.
6. **Gumperz, J. J., & Hymes, D. (1972).** *Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication.* Holt, Rinehart and Winston.
7. **Whorf, B. L. (1956).** *Language, Thought, and Reality.* MIT Press.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASI

G'ulomjonov Elbek
Islomjonov Shohjalil

Andijon qishloq xo'jaligi va agro texnologiyalar insitituti
Agrobiznes va raqamli iqtisodiyot faulteti
Yurispridensiya ta'lim yo'nalishi 1-bosqich,109- gurux talabalari

Anatatsiya: Bu maqolada, mamlakatimizning asosiy qomusi bo'lmish, konsitutsiyamizning qabul qilinishi tarixi jamiyat hayotida tutgan o'rni va ahamiyati haqida bayon etilgan

Kalit so'zlar: Konstitutsiya, kengash ,suverinitet, demokratiya, huquq,qonun,jamiyat,sessiya,referendum

Аннотация: В данной статье описываются роль и значение истории принятия нашей конституции, которая является основным органом нашей страны, в жизни общества.

Ключевые слова: Конституция, совет, суверенитет, демократия, закон, общество, сессия, референдум

Anatation: In this article, the main homes of our country, the history of the adoption of our consecration.

Key words: Constitution, Council, Council, Sovereignty, Democracy, Law, Gon., referendum

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 1992-yil 8-dekabrda Oliy Kengashning XII chaqriq 11-sessiyasida qabul qilingan. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilingaligini nishonlash maqsadida Konstitutsiyasiya qabul qilingan kun 8- dekabr umumxalq bayrami – O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi kuni deb e'lon qilinadi.

"O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi to'g'risida"gi Konstitutsiyaviy qonun (1991- yil 31-avgust) ushbu Konstitutsiya uchun asos bo'lib xizmat qilgan.

Mustaqil O'zbekistonning birinchi Konstitutsuyasini yaratish g'oyasi ilk bor 1990- yil 20- iyulda bo'lib o'tgan, mamlakat Oliy Kengash ning 2- sessiyasida ilgari surilgan.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahriri 2023-yil 1-mayda kuchga kirdi. Bunga 30- aprel kuni bo'lib o'tgan referendum natijasiga ko'ra 11 ta moddadan iborat tegishli qonuning qabul qilinishi asos bo'ladi. Bu qonuning 1-moddasiga Konstitutsiyaning yangi tahriri ilova qilingan. Yangi Konstitutsiya 65 foizga yangilangan.Konstitutsiyada O'zbekiston xalqi nomidan faqat u saylagan respublika Oliy Majlisi hamda prezidenti ish olib borishi ko'zda tutilgan bo'lib, Davlat hokimiyati esa uchga – qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi, sud hokimiyatiga bo'linadi. O'zbekiston Konstitutsiyasida, davlat, o'z faoliyatini inson hamda jamiyat farovonligini ko'zlab, ijtimoiy adolatga qonuniylik printsiplari asosida amalga oshiradi.

O'zbekiston Respublikasining davlat tili o'zbek tilidir. Biroq, respublika hududida istiqomat qiluvchi barcha millat hamda elatlarning tillari, urf-odatlarini ularning an'analari hurmat qilinishini ta'minlanishi, rivojlanishlari uchun shart-sharoit yaratilishi ham nazarda tutilgan. Konstitutsiya, shuningdek, O'zbekiston fuqarolarining o'z vatanlari ichida erkin harakatlanishlari, istagan joylariga ko'chib borib yashash huquqlarini ham kafolatlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini jamiyatdagi o'rni juda kata desak bo'ladi. Chunki Konstitutsiyamizda axloqiy va huquqiy qonun va qoidalar keltirilgan. Bu qonun qoidalar nilan Konstitutsiyamizda qabul qilingandan beri tinch, farovon hayot kechirib kelmoqdamiz. Konstitutsiyamiz nafaqat jamiyatda balki iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy sohalarda ham o'rni kata deb o'ylayman.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi davlat tuzilishi va hokimyat tarmoqlari o'rtasidagi munosabatlarni aniqlab beruvchi asosiy huquqiy hujjatdir. U O'zbekiston Respublikasining davlat suverniteti, boshqaruv shakli va hokimyat organlarining o'zaro munosabatlarini belgilaydi.

1. Davlat tuzilishi

-Davlat suverniteti: O'zbekiston suveren, demokratik, huquqiy va dunyoviy davlat hisoblanadi. (Konstitutsiyasi 1- modda)

-Hududiy yaxlitlik: Davlat yagona tuzilishga ega bo'lib, ma'muriy – hududiy birliklardan tashkil topgan (Konsitutsiya 70- modda)

- Demokratik boshqaruv: Davlat hokimiyati xalq idorsiga asoslanadi. Xalq yagona hokimyat manbai hisoblanadi. (Konstitutsiyasi 7- modda)

2. Hokimyat tarmoqlari

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida davlat hokimiyati prinsipi bo'yicha uch tarmoqqa bo'lingan

1) Qonun chiqaruvchi hokimyat

2) Ijro etuvchi hokimiyati

3) Sud hokimiyati

3. Hokimyat va xalq munosabatlari

-Hokimyat organlari xalq tomonidan saylanadi va ular oldida hisobdordir (saylov va hisobot tizimi orqali).

-Fuqqorolarning davlat boshqaruvida ishtirok etish kafolotlangan.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi davlat hokimiyati tarmoqlarining mustaqilligini va ularning xalq manfaatlariga xizmat qilishni ta'minlash uchun huquqiy asos yaratadi.

Adolat oxiratda najot, dunyoda sadoat boshi.

(Amir Temur)

Dunyoqarashni nima o'zgartiradi- ilm, daromad, manfaat.

(Shavkat Mirziyoyev)

Xulosa, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi mustaqil davlatni rivojlantirish yo'lidagi eng muhim huquqiy hujjatdir. U fuqorolar huquqiy, davlat tuzilishi va hokimyat tarmoqlarining faoliyatini belgilash orqali mamlakatda barqarorlik va taraqqiyotga zamin yaratsdi. Konstitutsiyaga xalqning irodasi va davlatning kelajagini belgilovchi muhim asoslardan biridir.

Barchangizni, sizlar orqali butun xalqimizni bugungi ulug' ayyom – mamlakatimiz Konstitutsiyasi qabul qilinganining 25 yillik bayrami bilan samimiy muborakbod etishga ijozat bergaysiz.

Yigirma besh yil – tarix uchun bir lahza, xolos. Shu qisqa davrda jonajon O'zbekistonimiz mustaqil va suveren davlat sifatida shakllanib, jahon hamjamiyatidan munosib o'rin egalladi, tom ma'noda ulkan taraqqiyot yo'lini bosib o'tdi. Ana shu mashaqqatli va sharaflı yo'lda erishgan barcha yutuqlarimizni, eng avvalo, Konstitutsiyamiz bilan bog'lashimiz, albatta, bejiz emas. Nega deganda, Asosiy qonunimiz xalqimiz uzoq yillar orzu qilgan milliy mustaqilligimiz va rivojlanish yo'limiz, inson huquq va erkinliklari kafolatlarini belgilab berdi.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 25 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimidagi ma'ruzasidan
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahrirdagi 2023-yil 30-aprel)
3. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/O%CA%BBzbekiston_Respublikasining_Konstitutsiyasi
4. Amir Temurni «Temur Tuziklari» asari.
5. <https://corp.uzairways.com/uz/8-dekabr-ozbekiston-konstitutsiyasi-qabul-qilingan-kun-0>

JOY NOMLARINING GENDER XUSUSIYATLARI: MADANIY, TARIXIY VA
LINGVISTIK TAHLIL

Toshtonova Muxlisa

University of Economics and Pedagogy

"Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim" kafedrası assistent-o'qituvchi
toshtonovam@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola joy nomlarining gender xususiyatlarini lingvistik, tarixiy va madaniy nuqtai nazardan tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda erkaklar va ayollar bilan bog'liq joy nomlarining semantik va etimologik jihatlari o'rganilib, gender stereotiplari va ijtimoiy o'zgarishlar geografik nomlardagi aksini tahlil qilindi. Natijalar joy nomlarining patriarxal tuzilmani aks ettirishi bilan birga, hozirgi gender tengligi tamoyillariga mos ravishda o'zgarayotganini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: joy nomlari, gender xususiyatlari, toponimika, semantik tahlil, patriarxal jamiyat, gender tengligi.

Аннотация . Данная статья посвящена анализу гендерных характеристик географических названий с лингвистической, исторической и культурной точек зрения. В исследовании рассмотрены семантические и этимологические аспекты топонимов, связанных с мужчинами и женщинами, а также влияние гендерных стереотипов и социальных изменений на названия мест. Результаты показывают, что географические названия отражают патриархальные структуры, но постепенно меняются в соответствии с принципами гендерного равенства.

Ключевые слова: географические названия, гендерные характеристики, топонимика, семантический анализ, патриархальное общество, гендерное равенство.

Abstract. This article explores the gender characteristics of place names from linguistic, historical, and cultural perspectives. The study examines the semantic and etymological aspects of toponyms associated with men and women, analyzing how gender stereotypes and social changes are reflected in geographical naming. The findings reveal that place names reflect patriarchal structures but are gradually evolving in line with gender equality principles.

Keywords: place names, gender characteristics, toponymy, semantic analysis, patriarchal society, gender equality.

Kirish. Joy nomlari (toponimlar) har bir xalqning tarixi, madaniyati va lingvistik xususiyatlarini o'zida aks ettiruvchi muhim madaniy-tarixiy manbalardan biri hisoblanadi. Gender xususiyatlari toponimiyada muhim o'rin tutadi, chunki ular jamiyatdagi erkak va ayollarning o'rnini, qadriyatlarini va ular haqidagi tasavvurlarni ifodalaydi.

O'zbekiston hududida joy nomlari erkak shaxslariga bag'ishlangan holda ko'proq uchrasa-da, ayollar sharafiga atalgan nomlar ham madaniy merosning ajralmas qismidir. Ushbu tadqiqotda O'zbekiston hududidagi joy nomlarining gender xususiyatlari madaniy, tarixiy va lingvistik jihatdan tahlil qilinadi. Maqsad joy nomlarida gender aks ettirilishining tarixiy o'zgarishlarini, madaniy ahamiyatini va tilshunoslik nuqtai nazaridan mazmunini aniqlashdir.

Metodologiya. Ushbu tadqiqotda quyidagi usullar qo'llanildi:

Adabiy tahlil: O'zbekiston toponimiyasiga oid ilmiy adabiyotlar, jumladan, tarixiy, lingvistik va madaniy tadqiqotlar o'rganildi.

Empirik ma'lumotlarni yig'ish: O'zbekiston hududida joylashgan ayrim mashhur joy nomlari (masalan, Bibi Xonim masjidi, Oq Qiz qishlog'i) tanlab olinib, ularning kelib chiqishi va genderga bog'liqligi tahlil qilindi.

Tahliliy usul: Joy nomlari gender, tarixiy va lingvistik xususiyatlari bo'yicha guruhlab chiqildi.

Qiyosiy yondashuv: Joy nomlari O'zbekistondagi gender tasviri bilan bog'liq bo'lgan boshqa madaniy jarayonlar bilan taqqoslandi.

Tadqiqotda asosiy diqqat gender xususiyatlari va ularning lingvistik hamda madaniy izohlariga qaratildi.

Natijalar. O'zbekiston hududidagi joy nomlari xalqning madaniy qadriyatlari va genderga oid tasavvurlarini ifodalaydi. Erkak shaxslariga bag'ishlangan joy nomlarining ko'pligi patriarxal tuzumning tarixiy merosi bo'lsa, ayollarga oid nomlar ayollarning hurmatga sazovor mavqeini yoritadi.

Bibi Xonim masjidi (Samarqand): Amir Temurning rafiqasi sharafiga qurilgan ushbu obida o'sha davrda ayollarning oila va jamiyatdagi muhim rolini ko'rsatadi. Bu masjidga nom berishda "Bibi" so'zining ishlatilishi xalq orasida ayollarni hurmat qilish an'anasini ifodalaydi.

Oq Qiz qishlog'i (Namangan): Xalq orasida qishloq nomi qizlarning go'zallik va poklik timsoli sifatida e'tirof etilganligini aks ettiradi. Bu joy nomi madaniy qadriyatlarda ayollar obraziga nisbatan ijobiy tasavvurni yoritadi.

Ko'k Gumbaz masjidi (Shahrisabz): Ushbu obida Amir Temur va uning avlodlari, ayniqsa erkaklarning o'z davrida tutgan tarixiy ahamiyatini yoritadi. Erkak shaxslar tarixiy madaniyat va diniy an'analarda yetakchi rol o'ynagan.

O'zbekiston toponimiyasida ayrim joy nomlari o'zining gender bilan bog'liqligini vaqt o'tishi bilan o'zgartirgan yoki kengaytirilgan mazmunga ega bo'lgan. Bu o'zgarishlar jamiyatning tarixiy rivojlanishi va ijtimoiy transformatsiyasi bilan bog'liqdir.

Buvayda (Farg'ona viloyati): Ilgari "bibini" yoki "buva" so'zlari bilan bog'liq bo'lishi ehtimoli bor, bu esa dastlab ayol obrazini ifodalagan. Bugungi kunda esa bu joy nomi jinsiy xususiyatdan xoli bo'lib, tarixiy va ma'naviy ahamiyatga ega.

Zarafshon (Navoiy viloyati): Daryo nomi bo'lgan Zarafshon qadimda "oltin sochuvchi" ma'nosida ishlatilgan. Ba'zi manbalarda bu obraz ayollik ramzi

sifatida qabul qilingan bo'lsa-da, hozirgi kunda Zarafshon gender neytral ma'no kasb etadi.

Oq Machit (Surxondaryo viloyati): Nom islomiy ibodat bilan bog'liq bo'lib, tarixiy jihatdan ayollarning diniy faoliyatdagi ishtirokini ham aks ettirishi mumkin.

O'zbek tilida grammatik jins tizimi mavjud emasligi sababli genderni aks ettirish semantik ma'no orqali amalga oshadi. Ayrim joy nomlari genderni bevosita, boshqalari esa bilvosita ifodalaydi.

Qizbibi qishlog'i (Qashqadaryo): Nomdagi "qiz" elementi ayollik obrazini bevosita aks ettiradi. Ushbu qishloq nomi xalq e'tiqodlarida hurmatga sazovor ayollarni qadrlash an'anasini ko'rsatadi.

Shoxruxiya (Farg'ona vodiysi): Nom Amir Temurning o'g'li Shoxrux nomi bilan bog'liq bo'lib, erkak shaxsning jamiyatdagi ahamiyatini aks ettiradi. Bu lingvistik jihatdan erkak obrazlarini joy nomlarida aks ettirishning klassik misolidir.

Buloqbosh (Andijon viloyati): Tabiiy manba sifatida bu nom ko'pincha hayot manbai sifatida talqin qilinadi, bu esa an'anaviy madaniy qadriyatlarda ayollik bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Tabiat va geografiya bilan bog'liq ko'plab joy nomlari jinsiy xususiyatlardan holi bo'lib, ularning asosida tabiatga hurmat va tasviriy ifoda yotadi.

Chorvoq (Toshkent viloyati): Tog'li hududning geografik tasvirini aks ettiradi va gender bilan bog'liq mazmun kasb etmaydi.

Qizilqum (Navoiy va Qoraqalpog'iston): Cho'l hududining nomi bo'lib, bu joy nomi rang yoki tabiat hodisalari asosida gender neytral ko'rinishda ishlatiladi.

Ko'ksaroy (Toshkent): Rang va saroy tushunchasi bilan bog'liq bu joy nomi jinsiy neytral ma'no kasb etadi.

O'zbekiston toponimiyasida erkak shaxslariga bag'ishlangan joy nomlarining ko'pligi patriarxal tuzumning tarixiy merosidan dalolat beradi. Shu bilan birga, ayollarga bag'ishlangan joy nomlari ham jamiyatda ayollarga nisbatan hurmatni ko'rsatadi. Bu ikki jihat o'zaro muvozanatda madaniy merosni boyituvchi omillar hisoblanadi.

Misollar:

Amir Temur darvozalari kabi joy nomlari erkaklar tarixiy rolini aks ettiradi.

Bibi Xonim masjidi esa ayollarning jamiyatdagi ahamiyatini yoritadi va patriarxal tuzumda ham ularga alohida o'rin berilganligini ko'rsatadi.

Tahlil va muhokama (Discussion)

Natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston toponimiyasida gender tasviri ko'proq madaniy va tarixiy jarayonlar ta'sirida shakllangan. Patriarxal tuzumning izlari erkak shaxslariga bag'ishlangan joy nomlarining ko'pligida namoyon bo'lsa, ayollarga bag'ishlangan nomlar madaniy merosda alohida o'rin tutadi.

Tarixiy o'zgarishlar joy nomlarining gender belgilari va mazmuniga bevosita ta'sir ko'rsatgan. Ayrim joy nomlari o'z ma'nosini o'zgartirgan yoki neytral tus olgan. Shuningdek, geografik va tabiatga oid joy nomlarining gender neytral bo'lishi xalqning tabiat bilan bog'liq dunyoqarashini aks ettiradi.

Lingvistik jihatdan esa grammatik jinsning yo'qligi genderning ko'proq semantik ma'noda ifodalanishiga olib kelgan. Bu O'zbekistonning o'ziga xos lingvistik va madaniy xususiyatlarini ko'rsatadi.

Xulosa. O'zbekiston hududidagi joy nomlari xalqning tarixiy, madaniy va lingvistik rivojlanishidagi gender masalasiga oid ko'plab qiziqarli jihatlarni yoritadi.

Joy nomlari jamiyatda erkaklar va ayollarning o'rnini aks ettiruvchi madaniy va tarixiy ma'lumotlar manbasi hisoblanadi.

Patriarxal madaniyat ta'siri tufayli erkaklarga bag'ishlangan nomlar ko'proq uchraydi, ammo ayollarga oid joy nomlari ham madaniy merosning ajralmas qismi sanaladi.

Tarixiy o'zgarishlar joy nomlarida gender tasvirining moslashuvchanligini ko'rsatadi.

Lingvistik jihatdan gender ko'proq semantik ma'noda ifodalanadi, bu esa o'zbek tilining grammatik xususiyatlari bilan bog'liqdir.

Ushbu tadqiqot O'zbekistonning madaniy va lingvistik merosini yaxshiroq anglashga yordam beradi. Kelajakda joy nomlarining gender xususiyatlarini chuqurroq o'rganish ularning mintaqaviy va global darajadagi ahamiyatini tushunishga hissa qo'shadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Alieva, G. (2015). *O'zbek toponimiyasida madaniy qatlam*. Toshkent: Fan.
2. Karimov, B. (2021). *Toponimlar va tarix: o'zbek xalqi madaniyatidan lavhalar*. Toshkent: Ma'naviyat.
3. Halimova, Z. (2019). *O'zbek va xalqaro toponimiyadagi lingvistik jihatlar*. Samarqand davlat universiteti nashri.
4. Ismoilov, N. (2017). *O'zbek toponimiyasining lingvistik va tarixiy tahlili*. Toshkent: Yangi asr avlodi.
5. Sattorov, M. (2020). *Farg'ona vodiysi toponimiyasi*. Farg'ona: Universitet nashriyoti.
6. Abdullayev, M. (2018). *O'zbek toponimiyasining etimologik jihatlar*. Toshkent: Fan va texnologiya.

**LEKSIK-SEMANTIK SATH VA UNING BIRLIGI VA ULARNING SEMANTIK
TAHLILI****Musinjanova Mavludaxon Tojiddin qizi****Erkin tadqiqotchi**

Annotatsiya: Semantik va terminologik maydonlarni taqqoslash shuni ko'rsatadiki, terminologik materialni ko'rib chiqishda maydonning umumiy g'oyasi saqlanib qoladi. Bu, birinchidan, atamalar o'rtasida kontseptual bog'liqlik saqlanib qolishi, ikkinchidan, individual terminologik birliklarning o'zaro bog'liqligi va o'zaro bog'liqligi printsipli amal qilishi, shuningdek, maydon avtonomiyasi xususiyati hurmat qilinishi bilan izohlanadi. Bundan tashqari, terminologik sohada atamalar mazmunining umumiyliigi, shuningdek, maxsus bilim sohasi atamalari o'rtasidagi semantik munosabatlar mavjud.

Kalit so'zlar: semantika, terminologiya, semantik tahlil, leksik-semantik sath, tilshunoslik, lingvistika, pragmatika

Аннотация: сравнение семантического и терминологического полей показывает, что при рассмотрении терминологического материала сохраняется общее представление о поле. Это объясняется, во-первых, тем, что между терминами сохраняется понятийная связь, а во-вторых, действует принцип взаимосвязанности и взаимозависимости отдельных терминологических единиц, а также соблюдается характер автономии поля. Кроме того, в терминологической сфере существует общность содержания терминов, а также семантические отношения между терминами специальной области знания.

Ключевые слова: семантика, терминология, семантический анализ, лексико-семантический уровень, лингвистика, прагматика

Annotation: comparison of semantic and terminological fields shows that the general idea of the field remains when considering terminological material. This is explained by the fact that, firstly, a conceptual connection between terms is maintained, and secondly, the principle of interdependence and interdependence of individual terminological units is observed, as well as respect for the nature of field autonomy. In addition, in the terminological field there is a generality of the content of terms, as well as semantic relations between the terms of a special field of knowledge.

Keywords: semantics, terminology, semantic analysis, lexical-semantic line, linguistics, linguistics, pragmatics

Semantik va terminologik maydonlarni taqqoslashda maydonning yana bir turini - "leksik-semantik maydon" yoki yadro va Periferiya mavjudligi bilan tavsiflangan yaxlit tizim shakllanishini kiritish maqsadga muvofiqdir. Bu uning elementlari orasidagi paradigmatic, sintagmatic va assotsiativ munosabatlar bilan tavsiflanadi.

Kombinator tilshunoslikning terminopolida, boshqa har qanday terminopolda bo'lgani kabi, faqat o'ziga xos leksik-semantik maydon mavjud bo'lib, unda biz til haqidagi bilimlarning kombinatorial sohasi bilan birlashtirilgan va bir-biri bilan ma'lum semantik munosabatlarda bo'lgan atamalar to'plamini tushunamiz. Semantik, leksik-semantik va terminologik sohalarning umumiy va differentsial xususiyatlari jadvalda keltirilgan.

Shu bilan birga, "kombinator tilshunosligi" terminologik maydonini tanlash parametrlari quyidagicha.

1. Ushbu atamaning elementlari tizimli va tarkibiy munosabatlar bilan bog'langan-bu ushbu bilim sohasidagi atamalar semantik va funktsional umumiylik bilan tavsiflanishida ifodalanadi.

2. Kerakli terminopolning bir qismi sifatida yadro, markaz va Periferiya aniqlanadi. Ushbu terminopolning yadro komponenti "kombinator tilshunoslik" atamasi; Markaziy tushunchalar - "sintagmatika", "kombinatorika", shuningdek "muvofiglik", "valentlik", "kontekst", "tarqatish", "kollokatsiya" va boshqalar; periferik birliklar-Markaziy tushunchalar bilan bilvosita bog'liq bo'lgan atamalar, masalan "kontekstli bog'liqlik, frazeologik bog'liqlik, yaqin sintagmatik aloqalar, uzoq sintagmatik aloqalar va boshqalar.

3. Terminopol mikropolga bo'linadi, ular semantik maydonning maxsus turi, aniqrog'i leksik-semantik maydonlar, masalan, "kontekst", "tarqatish" va boshqalar.

4. Mikropoldagi atamalar turli xil tizimli munosabatlar bilan bog'liq, ya'ni sinonim, antonimik, giper-giponimik (tur-tur), shuningdek meronimiya munosabatlari (yaxlit) va boshqalar.

Leksikologiyadagi so'zlar va elementlar butun "organizm" ning "to'qimachilik" va "uyali" munosabatlarida: so'zlarning ekspressiv va semantik jihatlari o'rtasidagi munosabatlar, leksik ma'no va uning semantikasi o'rtasidagi butun va qism munosabatlari, bu so'z ma'nolarining paradigmatic va sintagmatik xususiyatlaridan dalolat beradi. Ushbu tizimning asosiy birligi so'z ekanligini hisobga olsak, leksikologiya so'zning o'zi bilan bevosita bog'liq bo'lgan masalalar bilan ham shug'ullanadi: so'zning lingvistik birlik sifatida mohiyati, so'z tuzilishi (ifoda va mazmun rejalari, semantik tuzilish), leksik ma'no va uslubiy semantika, leksik ma'no va etimologiya, leksik ma'no rivojlanish, udual va tasodifiy ma'nolar. Har bir til hodisasi yuzlab xususiyat, ya'ni qirralariga ega. Shunga ko'ra til hodisalarida o'rganish manbai va o'rganish predmeti farqlanadi. Bunda tegishli til hodisasi o'rganish manbai va uning tadqiq uchun olingan xususiyati o'rganish predmeti deyiladi. Tilshunoslikning sohalari bir o'rganish manbayining qaysi qirrasini o'rganish asosida farqlanadi. Masalan, til leksikasi tilshunoslikning leksikologiya, semasiologiya va onomasiologiya sohalari o'rganish manbai hisobalanadi. Leksika bevosita yoki bilvosita borliqni ifodalaydi, jamiytdagi o'zgarishlarni, xalqning moddiy hayoti va ma'naviy olamini aks ettiradi, yangi predmet, hodisa, jarayon va tushunchalarni ifodalash uchun yangi so'zlar

bilan muttasil to'lib boradi. O'zida eskirish va yangilanishni to'la aks ettiradi. Iste'mol darajasi susaygan birliklar esa leksikadan butunlay chiqib ketmaydi. Moddiy ishlab chiqarishning har xil sohalari muntazam rivojlanib, yangi yo'nalishlar bilan boyib borishi, fan va texnikaning tinimsiz rivoji yangidan yangi maxsus so'zlar – termin va terminologik qatlamlarni vujudga keltiradi va rivojlantiradi. Bunda e'tiborlisi shundaki, umumiste'mol so'zlarning ayrimlari terminologik tabiat kasb etsa, ayrim terminlar o'z ifodalanmishining kundalik turmushda qo'llanish darajasiga bog'liq ravishda umumiste'mol xususiyat kasb etib boradi. Jamiyatda umumiy ta'limning rivoji ham tilning o'rta saviyali sohiblarida til terminologik tizimining xalqchillashuviga olib keladi. Leksikani qayd etuvchi soha leksikografiya bo'lib, uning nazariy va amaliy, an'anaviy va zamonaviy ko'rinishlari mavjud.

L.A.Novikov, shuningdek, leksemalarni leksik tizim tartibida tahlil qilishda qiyinchilik tug'ilganda, uni boshqa tizim bilan taqqoslash va ular orasidagi o'xshashliklar asosida ma'lum bir xulosa chiqarish mumkinligini ta'kidlaydi. Leksik tizimni qurishda fonologiya va semantika o'rtasidagi o'xshashliklarni (o'xshashliklarni) hisobga olish amaliydir. Xalqaro simpoziumda Magdeburg 1964-yilda u fonologiya va semantika o'rtasidagi o'xshashliklarni ta'kidlashni ko'rib chiqdi. Fonologiya tovushlar tizimi bilan bir qatorda semantik ma'nolar tizimini ham belgilashi kerakligi ta'kidlandi. Fonologik darajani o'rganish va tushunchalar tizimini leksik tizimga o'tkazish orqali leksik-semantik tahlil biroz yaxshilanganligi ta'kidlangan.

Tahlil. Leksik antonim-leksemalarni qarama-qarshi ma'nolari asosida guruhlash. Oq va qora, qalin va ingichka kabi. Antropomorfizm hodisasi asosan so'z guruhining leksik birliklari ichida sodir bo'ladi. Sifatlarda:

- a) tovush belgisiga ko'ra: katta va kichik, baland va past,
- b) harorat belgisiga ko'ra: issiq va sovuq;
- c) yoshi bo'yicha: yosh va qari;
- g) xarakter-xususiyatlarga ko'ra; saxiy va ziqna, Jasur va qo'rqqoq, dono va ahmoq;
- d) shakl belgisiga ko'ra: tekis va kavisli,

Ilmiy ahamiyati. Leksik-semantik sath va uning birligi haqida. Lisonning shakl va denonativ ma'no yaxlitligidan iborat birligini qamrab oluvchi sathi turlicha nomlanadi: leksik sath, leksik-semantik sath, leksik-frazeologik sath va hokazo.

Leksik sath birligi tilshunoslikda leksema deyiladi. Leksema-tilshunoslikning eng muhim va markaziy tushunchalaridan biri. Biroq, uning mazmun va chegarasi hozirgacha aniq belgilangan emas. Tilning leksik, fonetik va grammatik sathlari ham o'zaro bog'liqdir: fonetik birliklar so'zni bog'liq tusiga kiritadi, morfemalar yasama so'zlarni shakllantiradi, so'zlarning birikuvchanlik imkoniyatlari, uslubiy vosita sifatidagi xususiyatlari ularning leksik va gramatik ma'nolariga hamda uslubiy semalariga tayanadi.

Bular leksikologiyaning fonetika, morfemika, soʻz yasalihi, gramatika va uslubshunoslik (stilistika) bilan aloqada boʻlishini taqozo qiladi.

Leksikologiya tilning lugʻat boyligi sistemasi sifatida tadqiq qilinadi, chunki bu boylik soʻzlar va iboralarning oddiy, mexanik yigʻindisi emas, balki birliklar va elementlar tizimidir. Bu tizimdagi soʻz va elementlar yaxlit bir —organizm||ning —toʻqimali|| va —hujayrali|| munosabatida boʻladi: soʻzlarning ifoda va mazmun tomonlari orasidagi aloqalar, leksik maʼno va uning semalari oʻrtasidagi butun va qism munosabatlari, soʻz maʼnolarning paradigmatic va sintagmatic xususiyatlari shundan dalolat beradi. Bu tizimning asosiy birligi soʻz ekanligini hisobga olsak, leksikologiyada bevosita soʻzning oʻzi bilan bogʻliq masalalari ham koʻriladi: soʻzning til birligi sifatidagi mohiyati, soʻz strukturalari (ifoda va mazmun planlari, semantik tarkibi), leksik maʼno va uslubiy semalar, leksik maʼno va etimon, leksik maʼno taraqqiyoti, udual va okkazinal maʼnolari shular jumlasidandir.

e) taʼm belgisiga koʻra: achchiq va shirin kabi.

Anatomiya hodisasi vaqt, holat, miqdor, maqsad leksikasida ham keng tarqalgan:

a) kecha va ertaga, oldin va keyin (vaqt belgisiga koʻra),

b) tez va sekin, zoʻrgʻa va oson (davlat belgisiga koʻra),

c) koʻproq va kamroq, koʻproq va kamroq (miqdor belgisiga koʻra),

d) qasddan va bexosdan, behuda va behuda (maqsad va maʼnoga koʻra) va boshqalar.

Bunday leksikonlarning sifat va shakl toifasiga mansubligi soʻnggi yillarda biroz munozarali boʻlib qoldi. Otlarda:

a) belgi otlarida: boylik va qashshoqlik, jasorat va qoʻrqoqlik,

b) qarama-qarshi nomlarda: Sharq va Gʻarb, janub va shimol;

c) fasllar nomlarida: yoz va qish, kuz va bahor,

g) kunning qarama-qarshi tomonlarini bildiruvchi nomlarda: kecha va kunduz, ertalab va kechqurun.

Feʼllarda:

a) qarama-qarshi harakatlarning maʼnosini ifodalovchi feʼllarda: borish va

kelish, kirish va chiqish;

b) sifat yoki shakl feʼllarida: kengaytirish va qisqarish, oshirish va kamaytirish,

sekinlashtirish va tezlashtirish kabi.

Baʼzan feʼlning sifatdosh shakli sifat guruhidagi leksema bilan antonimik munosabatga kirishi mumkin: Oʻqilgan va oʻqimagan, oʻqimagan va oʻqimagan. Anatomiya hodisasi sifat turkumida keng tarqalgan, otlar va feʼllar biroz kamroq tarqalgan, olmos va raqamlar esa yoʻq (baʼzi kontekstli holatlar bundan mustasno).

Muhokama: Kontekstli antonimiya-bu qarama-qarshi bo'lmagan leksemalarning ma'lum bir kontekst doirasida ma'ruzachi yoki muallif tomonidan antonimik munosabatlarga qo'shilishi. Buni quyidagi oyatda ko'rish mumkin: shakar oq tuz kabi eriydi, lekin biri tuzni, ikkinchisi shakarni eritadi. Omomimiya hodisasi. Leksik omonimiya-leksemalarning ifoda rejasida (talaffuzi va imlosida) tenglik hodisasi. Masalan, o't ("olov") - o't ("o't"), kamar ("qattiq, charm kamar") - kamar ("daryolar va tog'lardan suv oqadigan chuqur joy") kabi. Leksik-semantik maydon va leksik-semantik guruh bir xil leksik - semantik tizim emas. Guruhdan qaramaqarshi maydon-bu ularning tarkibiy elementlari (LSG, sinonim qator va boshqalar) o'rtasidagi munosabatlar tabiati bo'yicha tabiatda heterojen bo'lgan shakllanishlar tizimi.). Ufimtseva shunday dedi: "leksik-semantik sohalardagi alohida so'zlarning leksik ma'nolari kamida bitta umumiy semafor asosida birlashtiriladi, leksiksemantik guruhlarda bir xil bo'lgan va nutqning bir qismiga tegishli so'zlarning leksik ma'nolarini birlashtirish mexanizmi. Ya'ni, ular grammatik ma'nolarining ma'lum bir umumiyliги bilan ajralib turadi (otlar uchun "mavzu", sifatlar uchun "belgi", fe'llar uchun "harakat" yoki "holat" va hokazo.)

Muayyan leksik birikma bir qator sinonimlardir. Shuni ta'kidlash kerakki, guruh, kichik guruh va bir qator sinonimlar turli sabablarga ko'ra farqlanadi. So'zlarni guruhlash uchun ularning ma'nosida bitta umumiy semantik xususiyatga ega bo'lish kifoya. Leksik birikmaning kattaligi butun birlik sifatida qaysi belgi yoki semafor tanlanganiga bog'liq. Sinonim munosabatlarni o'rnatishning amaliy usuli-bu kontekstda bir so'zni boshqasiga almashtirish texnikasi. Shuning uchun sinonimik qator turli leksik va semantik guruhlariga mansub leksemalarni o'z ichiga olishi mumkin va chiziqlar, kichik guruhlar, leksik va semantik guruhlarining kesishish zonasida joylashgan.

Xulosa. Xullas, tilning barcha sath birliklari umumiylik-xususiylik, imkoniyat-voqelik dialektikasini o'zida namoyon etgan holda, invariant-variant munosabati birligidan iborat bo'lib, imkoniyat, mohiyat xarakteriga ega bo'lgan invariant bevosita kuzatishda, nutqiy jarayonda variantlar orqali namoyon bo'ladi. Invariant-variant munosabati tilning barcha sath birliklari uchun umumiy, universal munosabatdir.

Adabiyotlar:

1. Abduazizov A. A. – Hozirgi zamon ingliz tili nazariy fonetikasi. Toshkent, 1986. 60-63-betlar
2. Azizov O. A. Tilshunoslikka kirish. Toshkent. 1963.
3. Buronov J. B. Ingliz va uzbek tillari kiyosiy grammatikasi. Toshkent, 1973. 144-bet

4. Buranov Dj. B., Yusupov U. K., Iriskulov M. T., Sadikov A. S. Grammaticheskie strukturi angliyskogo, uzbekskogo i russkogoyazikov. Tashkent, 1986. 70-bet
5. Karimov Sh. K. «Tilshunoslikka kirish» kursidan praktikum. T., 1987. 14-bet
6. Kuchqortoev I., Kuchqortoeva R. «Tilshunoslikka kirish». T., 1976. 166 b
7. Kuchqortoeva R. «Tilshunoslikka kirish» kursidan maishlar. T., 154-b 1989.
8. Mirzaev M., Usmonov S., Rasulov I. Uzbek tili. Toshkent, 1978. 125-b
9. www.ziyonet.uz
10. www.wikipdea.com

INNOVATIVE
WORLD

A COMPARATIVE ANALYSIS OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS: EXPLORING CULTURAL PARALLELS AND DIVERGENCES

Rasuljonov Bexruzbek Ravshanjon o'g'li

Sophomore student of Uzbekistan State World Languages
University

Z.X.Bannopova

Scientific adviser, Senior teacher of the Uzbekistan State
World Languages University

Abstract. This article reveals the use of proverbs in Uzbek and English, their place in the literary language and the possibilities of increasing the effectiveness of speech, as well as alternative folk proverbs in both languages and their differences and similarities in use.

Key words. Uzbek and English proverbs, literary language, speech effectiveness, folklore, cultural differences, equivalent, alternative version, linguistic similarities.

Аннотация. В данной статье раскрывается использование пословиц в узбекском и английском языках, их место в литературном языке и возможности повышения эффективности речи, а также альтернативные народные пословицы в обоих языках и их различия и сходства в употреблении.

Ключевые слова. узбекские и английские пословицы, литературный язык, эффективность речи, фольклор, культурные различия, эквивалент, альтернативная версия, лингвистические сходства.

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek va ingliz tillarida maqollardan foydalanish, ularning adabiy tilda tutgan o'rni va nutq samaradorligini oshirish imkoniyatlari, shuningdek, har ikki tilda muqobil xalq maqollari hamda ulardan foydalanishdagi farq va o'xshashliklar ochib berilgan.

Kalit so'zlar. Bu mavzu uchun eng mos kalit so'zlar quyida keltirilgan bo'lishi mumkin: maqollar, o'zbek va ingliz tillari, adabiy til, nutq samaradorligi, folklor, madaniy farqlar, ekvivalent, muqobil variant, lingvistik o'xshashliklar.

Introduction. A proverb (from Latin: proverbium) or an adage is a simple, traditional saying that expresses a perceived truth based on common sense or experience. Proverbs are often metaphorical and are an example of formulaic language. A proverbial phrase or a proverbial expression is a type of a conventional saying similar to proverbs and transmitted by oral tradition. The difference is that a proverb is a fixed expression, while a proverbial

phrase permits alterations to fit the grammar of the context. Collectively, they form a genre of folklore.

Syntactic features are formal properties of syntactic objects, which determine how they behave with respect to syntactic constraints and operations (such as selection, licensing, agreement and movement). Syntactic features can be contrasted with properties, which are purely phonological, morphological, or semantic, but many features are relevant both to syntax and morphology, or syntax and semantics, and to all three components. Lexical semantic could be defined as the study of word meaning, but in practice it is often more specifically concerned with the study of lexical (i.e. content) word meaning, as opposed to the meanings of grammatical (or function) words. This means that lexical semanticists are most interested in the open classes of noun, verb and adjective and with more contently members of the adverb and preposition classes (for instance over but not of). Lexical semantics is thus mostly exempt from considering issues that arise from the use of grammatical words, such as definiteness and modality [Mamatov M., 1990]. Language units have primary functions, such as predicativity, modality, confirmation or denial of the existence of an object in the world. Primary predication establishes subject-predicate relations and makes the backbone of the sentence. The finite form of the verb expresses it. Sentences need a finite verb in order to be complete. Without a finite verb, a sentence would simply be a subject, or a subject and other parts of speech that do not express action and are not linked together properly. In other words, sentences do not function correctly without finite verbs. Finite verbs are verbs that have subjects and indicate grammatical tense, person, and number. These verbs describe the action of a person, place, or thing in the sentence. Unlike other types of verbs, finite verbs do not require another verb in the sentence in order to be grammatically correct. [3]

The proverb, a concise yet profoundly meaningful expression of folk wisdom, holds a position of particular significance within the rich tapestry of Turkic oral traditions. Among the Uzbek people, proverbs are not merely relics of the past but vibrant threads woven into the fabric of contemporary communication. They serve as readily accessible repositories of accumulated experience, offering insights into the collective consciousness of generations past. A proverb, by its very nature, is a succinct and figurative statement, often employing grammatical and logical structures to convey a deeper truth. It is a genre characterized by its inherent wisdom, encapsulated in a fixed, invariant form, frequently enhanced by poetic rhyme, thereby aiding memorization and oral transmission. These pithy pronouncements illuminate the multifaceted experiences of our ancestors, providing glimpses into their societal interactions, historical context, mental landscapes, and ethical and aesthetic values. They celebrate positive qualities and virtues, offering guidance and moral compass points for navigating the complexities of life.

Crucially, proverbs are not attributed to individual authors, distinguishing them from literary creations. Instead, they emerge from the collective wellspring of communal experience, evolving and refining over centuries through the continuous process of oral transmission. Each generation inherits these nuggets of wisdom, polishing them through repeated use and adapting them to the nuances of their own time. This organic evolution ensures that proverbs remain relevant and resonant, even as societal landscapes shift and change. The enduring power of the proverb lies in its ability to condense complex ideas into easily digestible packages, offering profound truths in a memorable and impactful way. They represent a distillation of lived experience, passed down through generations, embodying the collective wisdom of the community. This continuous process of transmission and refinement ensures that proverbs retain their vitality, continuing to inform and enrich the cultural discourse of the Uzbek people and other Turkic communities. They serve as a living link to the past, connecting present generations to the accumulated wisdom of their forebears.

The English and Uzbek cultures, distinct in their lifestyles, settlement patterns, and traditions, naturally exhibit differences in their languages. This divergence is particularly evident in folklore, especially proverbs, which form the core of our discussion. Interestingly, the rich vocabulary of both languages facilitates finding equivalent proverbs across cultures, demonstrating shared human experiences despite superficial differences. Let's explore some examples that highlight this phenomenon.

The English proverb **"Where there is a will, there is a way"** finds a parallel in the Uzbek **"Izlagan imkon topar,"** both emphasizing the power of determination in overcoming obstacles. Similarly, the universally acknowledged principle that effort yields reward is captured in both **"No pain, no gain"** and its Uzbek counterpart, **"Mehnat – mehnatning tagi rohat."** Both proverbs underscore the intrinsic link between labor and achievement.

Prudence and careful consideration are valued in both cultures, as reflected in the English **"Look before you leap"** and the Uzbek **"Yetti o'lchab, bir kes,"** which advise careful planning before action. The idea that like attracts like is expressed in the English **"Birds of a feather flock together"** and the more colorful Uzbek equivalent, **"Teng tengi bilan, tezak qopi bilan,"** which, while using different imagery, conveys the same concept of affinity between similar individuals.

The difficulty of breaking ingrained habits is captured in the English **"Old habits die hard"** and the Uzbek **"O'rgangan ko'ngil o'rtansa qo'ymas,"** both acknowledging the persistence of established behaviors. The principle of cause and effect is succinctly expressed in both **"You reap what you sow"** and the Uzbek **"Nima eksang, shuni o'rasan,"** highlighting the inevitable consequences of one's actions.

The importance of health is universally recognized, as seen in the English adage **"An apple a day keeps the doctor away"** and the Uzbek **"Salomatlik – tuman boylik,"** both emphasizing the priceless value of well-being. The wisdom of collaboration is highlighted in both **"Two heads are better than one"** and its Uzbek equivalent, **"Bitta kalla yaxshi, ikkitasi undan ham yaxshi,"** suggesting that combined intellects achieve more than individual efforts.

Caution against premature celebration is advised in the English **"Don't count your chickens before they hatch,"** which finds resonance in the Uzbek alternatives **"Jo'jani kuzda sanaymiz," "Chuchvarani xom sanabsan,"** and **"Podadan oldin chang chiqarma,"** all cautioning against counting on uncertain outcomes. Finally, the idea that courage brings rewards is captured in the English **"Fortune favors the bold"** and the Uzbek **"O'ychi o'yiga yetkuncha, tavakkalchini ishi bitadi,"** both suggesting that calculated risk-taking can lead to success.

These examples demonstrate the pervasive use of proverbs in both English and Uzbek, highlighting their importance in conveying cultural wisdom and shared human experiences. The use of these concise expressions enriches communication, adding depth and impact to both spoken and written language. By employing proverbs, speakers and writers can effectively connect with their audience, leveraging the power of culturally embedded wisdom to enhance understanding and create lasting impressions. The existence of equivalent proverbs across languages underscores the common ground shared by different cultures, despite their unique expressions.

Conclusion. In summary, this exploration of English and Uzbek proverbs reveals fascinating parallels and divergences between the two cultures. While the specific wording and imagery differ, reflecting unique cultural contexts, the underlying wisdom conveyed often resonates across both languages. The widespread use of proverbs in both English and Uzbek demonstrates their enduring importance in expressing shared human experiences and values. Ultimately, comparing proverbs provides valuable insights into the cultural perspectives of different societies and highlights the common ground that unites them.

Literature:

1. [\[https://en.wikipedia.org\]](https://en.wikipedia.org)
2. Ergasheva Sohiba Surkhandarya Regional Institute of entrepreneurship and pedagogy 4th year student of foreign language and literature. Article topic: "COMPARISON OF UZBEK AND ENGLISH PROVERBS"
3. [Elnora MELIKOVA, 2nd year student of master's degree, Faculty of Foreign Philology, NUUz.](#)

MUNDARIJA TABLE OF CONTENTS СОДЕРЖАНИЕ		
1.	MINTAQAMIZDA JOYLASHGAN AVTOMOBIL VA TEMIR YO'L KESISHMALARI TURLARI, ISHLASH TIZIMLARI Nasirov Ilhom Zakirovich Nurdinov Murodali Alijonovich Yo'ldoshev Abduvosit Azizbek o'g'li	4
2.	ISHLAB CHIQARISH LOGISTIKASI VA UNI SHAKLLANTIRISH YO'NALISHLARI Nasirov Ilxam Zakirovich Yuldashev Abbosbek Rustamjon o'g'li Xurillayev MuhammadUmar Ismoiljon o'g'li Abduraximov Abdug'ani Abduraxmon o'g'li	12
3.	FRAZEOLGIK JIHATDAN BAXT KONSEPTINING INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA ISHLATILISHI Ashurova Maftuna Asqar qizi	18
4.	O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASI G'ulomjonov Elbek Islomjonov Shohjalil	22
5.	JOY NOMLARINING GENDER XUSUSIYATLARI: MADANIY, TARIXIY VA LINGVISTIK TAHLIL Toshtonova Muxlisa	25
6.	LEKSIK-SEMANTIK SATH VA UNING BIRLIGI VA ULARNING SEMANTIK TAHLILI Musinjanova Mavludaxon Tojiddin qizi	29
7.	A COMPARATIVE ANALYSIS OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS: EXPLORING CULTURAL PARALLELS AND DIVERGENCES Rasuljonov Bexruzbeq Ravshanjon o'g'li Z.X.Bannopova	35